

Editorial

V první stati srpnového čísla *Sociologického časopisu* se Zdeněk R. Nešpor věnuje vývoji sociologického bádání o náboženství v českých zemích let 1948–1989. Autor rozlišuje tři fáze oddělené roky 1960 a 1969. Vyzdvihuje slibné důsledky částečné politické liberalizace v druhé fázi, tj. v 60. letech, která se projevila zapojením české sociologie náboženství do mezinárodních výzkumů, pokusy marxistů o dialog s křesťanskými autory a v neposlední řadě také účastí sociologů náboženství na řízení státní náboženské politiky. K tzv. „vědeckému ateismu“ normalizačního období je autor právem značně kritický, avšak připomíná zajímavé výsledky, které tehdy vznikly mezi proskribovanými autory sociologického a sociálně teologického zaměření nebo v exilu.

Aktuálnímu tématu počtu dětí v českých rodinách v současnosti i v nejbližších letech se věnují první dva články otištěné v rubrice „Ze sociologických výzkumů“. Ladislav Rabušic a Beatrice-Elena Chromková Manea ve své analýze faktorů jednodětnosti formulují odhad, podle kterého bude mít právě jedno dítě až čtvrtina žen, jejichž reprodukční období skončí v příštích dvou dekadách. Dvojice autorů na českých datech potvrzuje působení některých obvykle v literatuře uváděných faktorů, které jednodětnost podporují (jedináčkovství matky) nebo naopak oslabují (bydliště v malé obci). Zajímavé je, že působení jiných faktorů potvrzeno nebylo – např. vyšší vzdělání neznamená častější přání mít pouze jedno dítě a naopak přínáležitost k církvi šanci mít pouze jedno dítě nesnižuje.

Studie *Anny Šťastné* se zaměřuje na determinanty rozhodování žen o druhém dítěti. Jak autorka připomíná, dvoudětná rodina je stále v české společnosti nejpopulárnějším ideálem rodiny, avšak odkládání prvního porodu do vyššího věku matek vede k otázce, zda se v řadě případů druhý porod ještě vůbec uskuteční. Příspěvek ukazuje, že rozhodnutí mít druhé dítě je ovlivňováno u různých žen nestejnými hodnotami a preferencemi lišícími se mimo jiné podle počtu dětí, věku, vzdělání a partnerského statusu. Kupříkladu ženy se základním a středoškolským vzděláním přikládají větší váhu svému finančnímu zajištění a bytové situaci než vysokoškolačky a studentky.

Příspěvek *Zdeňka Uherka*, založený na kvalitativním empirickém šetření (migračních biografiích), se zabývá migracemi slovenských Romů do České republiky a dalších zemí EU. Autor ukazuje, že neukončené řetězové migrace slovenských Romů na české území probíhající po roce 1945 vytvořily příbuzenské transnacionální migrační sítě, které umožňují flexibilní obousměrnou migraci. Podobný charakter mají i migrace slovenských Romů do jiných zemí EU. Uherek rovněž zjišťuje, že migrační strategie se liší podle místa původu a většina Romů nepovažuje svou migraci ze Slovenska za trvalou.

Při příležitosti 100. výročí narození a 30. výročí úmrtí mimořádného českého filozofa, humanitního vzdělance a disidenta Jana Patočky otiskujeme esej *Ilji*

Šrubaře, v němž jsou představeny základní motivy Patočkovy politické a sociální filozofie. Autor se zaměřuje zejména na známou Patočkovu koncepci tří existenciálních pohybů a na vymezení historického období jako epochy odlišující se od prehistorie přítomností kritického a ke kladení otázek stále připraveného postoje. Šrubařův text pregnančně ukazuje, že Patočkovy myšlení může být vydatným zdrojem inspirace také pro sociologicky orientované čtenáře a čtenářky.

V druhém příspěvku rubriky „Eseje“ se Karel B. Müller zamýšlí s odvolávkami na teorii reflexivní modernizace a teorii utváření identity Erika Eriksona nad možnostmi vzniku evropské identity. Připomíná, že budování národních identit se v minulosti zpravidla opíralo o negativní obrazy druhých, a doporučuje, aby Evropané dneška kultivovali pocity vzájemné blízkosti a sounáležitosti a k tomuto účelu vybuodovali fungující celoevropskou občanskou společnost. Jen tak je podle Müllera možné, aby si Evropa uchovala svůj hospodářský blahobyt, kulturní rozmanitost a politické svobody.

Následující dvě rubriky v tomto čísle připomínají životní jubileum významného českého sociologa Pavla Machonina. V duchu zásady, že disputace s názory druhých je ve vědeckém prostředí především projevem jejich uznání, se Johann P. Arnason ve své recenzní stati kriticky zamýšlí nad zatím poslední Machoninovou knihou *Česká společnost a sociologické poznání*. Polemizuje v ní s některými pojmy, které jsou příznačné pro Machoninovy analýzy naší nedávné minulosti i současnosti, jako třeba s jeho konceptem „státního socialismu“, a s celkovým poznávacím přístupem, pro nějž Machonin používá označení „společenskovědní realismus“. Zatímco tedy Arnason vzdává Machoninovi hold veskrze polemicky, dlouholetí jubilantovi spolupracovníci Miloslav Petrusek a Milan Tuček tak činí formou laudatia, které přináší rubrika „Jubileum“.

Text Jiřího Musila otištěný v rubrice „Symposium“ se vrací k letošnímu dvojitému patočkovskému výročí. I tentokrát byl pro vyjádření hlubokého obdivu k autorovi, který je předmětem jeho úvah, zvolen polemický tón. Musil si všímá dvou sociologickým zájmům značně blízkých stránek Patočkova myšlení: pesimistického pohledu na vnitřní situaci Evropy i nezadržitelný úpadek jejího postavení ve světě a kritických názorů na Čechy a českou mentalitu, kulturu i politiku.

Mezi ostatními texty by neměla zůstat opomenuta dvě ohlédnutí Miloslava Petruska za již nežijícími význačnými intelektuálními postavami. Nedávno zesnulý americký filozof Richard Rorty je dalším z myslitelů širokého záběru, jehož význam pro sociologické poznání je značný, ale teprve musí být náležitě doceněn. Svého druhu nekrologem je také Petruskova recenze na bohužel již poslední knihu polské socioložky-emigrantky v Británii Marie Hirszowicz.

Marek Skovajsa